

DIFAMA: Alfabetització mediàtica i pensament crític davant la desinformació sobre la immigració a les aules

Irene Sáez González i Silvia Tatay Dolz (alumnes 2n de Batxillerat a l'IES Francesc Ferrer i Guàrdia). Tutor: Andreu Romero i Alcayde (professor de Geografia i Història al Francesc Ferrer i Guàrdia).

1. RESUM

En els darrers anys, l'expansió de la desinformació en els mitjans de comunicació i les xarxes socials s'ha convertit en un repte central per a les democràcies contemporànies. En aquest context, l'educació històric-geogràfica i en memòria democràtica pot exercir un paper clau en la formació d'una ciutadania crítica capaç d'analitzar els discursos públics i detectar narratives manipulades sobre fenòmens socials complexos. Aquesta comunicació presenta l'experiència educativa DIFAMA sobre desinformació i immigració, un projecte d'investigació desenvolupat per dues alumnes de 1er de Batxillerat de l'IES Francesc Ferrer i Guàrdia (València) guardonat amb el tercer premi Sapiència d'investigació 2025.

El projecte partia de l'objectiu d'analitzar com influeix la desinformació mediàtica en la construcció de la percepció social de la immigració entre la joventut. Per donar resposta a aquesta qüestió, les alumnes combinaren diferents metodologies pròpies de les ciències socials: revisió de literatura acadèmica sobre migracions i desinformació, anàlisi crítica del discurs mediàtic, estudi de dades demogràfiques i elaboració d'enquestes adreçades a joves sobre consum informatiu i percepcions respecte al fenomen migratori.

L'experiència va permetre treballar competències vinculades amb l'alfabetització mediàtica, l'anàlisi crítica de fonts i la interpretació de la informació digital, aspectes especialment rellevants en un context en què les xarxes socials s'han convertit en un espai central de socialització política per a la joventut. Així mateix, els resultats evidenciaren la presència de marcs narratius simplificats o distorsionats sobre la immigració en determinats discursos mediàtics i digitals.

Aquesta comunicació explica el treball i reflexiona sobre el potencial d'aquest tipus de projectes d'investigació escolar per abordar a l'aula debats contemporanis relacionats amb els drets humans, la convivència democràtica i la construcció d'una ciutadania informada, tot reforçant la connexió entre l'ensenyament de la història, la memòria democràtica i l'anàlisi crítica del present.

2. INTRODUCCIÓ

El fenomen migratori és una de les qüestions més present als mitjans de comunicació en l'actualitat, però sovint no es tracta d'una manera acurada. Les informacions es centren principalment en la perspectiva de la societat receptora, fent èmfasi en dades numèriques i en els suposats riscos o problemes que pot ocasionar. Aquesta mirada obvia l'agència de les persones migrants, les causes que han motivat la seua situació o els aspectes més personals i humans de les seues experiències.

Tot i que sempre ha existit un sector de la població amb actituds classistes i racistes, actualment amb el tractament informatiu que presenten els mitjans de comunicació (incloent les xarxes socials) i la facilitat d'obtindre i rebre notícies en relació a aquesta temàtica, hem detectat un augment d'eixes actituds xenòfobes al nostre entorn més pròxim.

Davant d'aquesta realitat, ens vam preguntar: **fins a quin punt aquesta informació i manera d'informar-se poden provocar a la població sentiments de rebuig envers els migrants?**

Arran d'aquesta qüestió, el curs 2024-2025 vam decidir investigar si en la societat actual persisteixen sentiments nacionalistes i de rebuig cap a altres cultures, així com analitzar l'impacte de la desinformació en la difusió d'estereotips. El nostre objectiu era contribuir a desmuntar els mites i els bulos que alimenten la xenofòbia, generar una mirada més crítica i promoure una convivència basada en el respecte i la solidaritat.

Diversos estudis i enquestes publicades en aquell moment (2024) confirmaven aquesta percepció, és a dir, que existeix una visió de la immigració com un problema. Per exemple, segons les dades recollides en una enquesta publicada pel diari *El País*¹ tres de cada quatre persones (el 74,8% de la població espanyola) associen la immigració amb algun concepte negatiu, com la inseguretat (29,5%), la sobrecàrrega de serveis i recursos públics (27,2%), la conflictivitat social (21,2%), la criminalitat (19,2%), l'atur (16,7%) i la "pèrdua d'identitat cultural" (7,6%).

Aquestes dades mostren que existeix, avui en dia, una preocupació social sobre la immigració, però considerem que aquesta visió negativa no respon necessàriament a la realitat de les migracions, sinó a la manera de com s'informa i es comunica el fenomen. Per tant, abordar la influència de la desinformació és clau per comprendre i transformar aquesta percepció.

¹ Natalia JUNQUERA «Tres de cada cuatro españoles vinculan la inmigración con conceptos negativos», *El País*, 8 d'octubre de 2024.

3. OBJECTIUS I HIPÒTESIS DE LA INVESTIGACIÓ

L'objectiu principal d'aquest treball era avaluar la següent hipòtesi: el tractament informatiu de la immigració, tant als mitjans de comunicació com a les xarxes socials, **genera una percepció negativa sobre la immigració als joves.**

També es van proposar aquests objectius secundaris:

3.1.1 - **Analitzar el fenomen de la desinformació** i de les *fake news* relacionades amb la immigració en els mitjans de comunicació i les xarxes socials.

3.1.2 - Explicar l'impacte que aquesta desinformació té sobre la percepció de la immigració i sobre la vida de les persones migrants.

3.1.3 - Examinar com és la desinformació a Espanya (paper de les *fake news*) i com arriba als joves i quines són les seues fonts principals.

3.1.4 - Aplicar un cas d'estudi amb alumnes de l'IES Francesc Ferrer i Guàrdia per a contrastar la hipòtesi principal del projecte.

3.1.5 - Establir eines de detecció i anàlisi de mites i bulos.

4. METODOLOGIA

Per a dur a terme aquesta investigació, es va emprar **una metodologia de disseny qualitatiu** que va combinar anàlisi documental sobre migració i desinformació (anàlisi de llibres, còmics, articles acadèmics, documentals i altres fonts primàries com podcasts amb testimonis de migrants) amb entrevistes semi-estructurades a persones expertes (tant en fluxos migratoris com en comunicació) i una persona migrant. A més, es va analitzar el tractament mediàtic sobre un fet relacionat amb les migracions i, per últim, es va dur a terme un experiment sociològic mixt (quantitatiu i qualitatiu) amb alumnat de 3er ESO, 4t ESO, 1r de Batxillerat i 2n de Batxillerat de l'IES Francesc Ferrer i Guàrdia.

Aquest cas d'estudi al nostre institut es va dissenyar per a comprovar empíricament si realment la desinformació condiciona la percepció de la migració als joves. Es va tractar d'una experimentació amb una dimensió reduïda i limitada però que pot servir de model per a un estudi més ample.

Aquest estudi va plantejar la següent estructura:

1.- Es va seleccionar una mostra d'alumnat de 3r i 4t d'ESO, així com de 1r i 2n de Batxillerat. Es triaren aquests nivells per considerar-los una població més madura i, sobretot, perquè al nostre IES ja mostren un ús habitual del mòbil i tenen la possibilitat legal d'accedir a xarxes socials.

Per tal de comptar amb una mostra que es poguera gestionar es va optar per grups focalitzats perquè era un estudi pilot: aquest estudi inicial ha servit per recollir dades preliminars, identificar tendències i ajustar la metodologia per a estudis més amplis en el futur.

Els criteris de selecció va ser: Curs específic, voluntarietat, alumnat de l'assignatura d'emprenedoria i economia i un 10% de l'alumnat de 2n de Batxillerat (6 alumnes).

2.- Es va dissenyar una enquesta exploratòria per conèixer l'opinió dels joves sobre els temes migratoris i les seues concepcions prèvies.

3.- Posteriorment durant quatre dies, es van enviar diverses notícies, tuits, *TikToks* i altres tipus de contingut audiovisual. La majoria d'aquests continguts presentaven notícies amb polèmiques relacionades amb la migració, les quals complien amb el model detectat a la revisió bibliogràfica i les entrevistes de mostrar una visió esbiaixada i negativa del fenomen, per tal d'observar després si influïen o modificaven les percepcions inicials mostrades pels enquestats.

4.- A continuació, es va realitzar una enquesta on es preguntava sobre els continguts consumits, amb l'objectiu de saber si els enquestats havien percebut alguna intenció de desinformar, si havien contrastat la informació, així com conèixer si es presentaven canvis en la seua percepció del fenomen.

5.- Finalment, es va dur a terme una anàlisi de les dues enquestes realitzades per comprovar si es confirmava la hipòtesi de l'estudi. Es van utilitzar anàlisis estadístiques simples. A més, es va realitzar una discussió qualitativa dels resultats i presentar les limitacions de la mostra tot i que, proporciona informació valuosa i aplicable.

L'objectiu final ha estat comprovar fins a quin punt el consum d'aquest tipus de contingut pot alterar la visió que tenen els joves sobre la migració i si aquesta exposició influeix de manera significativa en la seua opinió.

5. MARC TEÒRIC

Per tal de delimitar l'objecte d'aquest estudi, es va jutjar convenient definir en primer terme què s'entén per migració. De Haas² (2023) defineix la migració com “*la mobilitat dels ciutadans d'un determinat país cap a altra ciutat o país que no es el seu originari*”. Basats en aquesta definició, un migrant és una persona que viu en una ciutat o país on no ha nascut. Aquesta definició és la que adoptarem com a base conceptual del nostre estudi.

Els moviments migratoris es poden classificar segons les causes que els motiven: migracions voluntàries (per motius laborals o acadèmics) i migracions forçades (conflictes bèl·lics, persecucions, catàstrofes naturals, etc.). De Haas també distingeix entre migrants econòmics amb alt nivell de qualificació i aquells amb escassa formació.

També és precís aclarir algunes dades sobre les migracions. Segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE, 2024), en 2024 Espanya comptava amb 8.838.234 persones migrants, que representen el 18,3% de la població total.

Pel que fa a la comunicació i desinformació, cal remarcar, en aquest àmbit, la importància dels canals alternatius, ja que els mitjans de comunicació tradicionals han deixat de ser la font d'informació majoritària per a tota la ciutadania, principalment per als joves. En aquests nous mitjans les accions de comunicació arriben de forma més efectiva.

D'altra banda, segons el Centre d'Investigacions Sociològiques³ (CIS), només el 3,3% de la població espanyola confia plenament en els mitjans de comunicació, mentre que més de la meitat creu que actuen com a transmissors de *bulos*.

Un dels elements que explica aquesta desconfiança és la sensació de l'existència d'una creixent desinformació. Per a descriure el terme de desinformació, es troben diferents terminologies.

Per al Consell d'Europa⁴, la desinformació és informació falsa creada amb intencions malicioses. La Comissió Europea⁵ afegeix que sovint persegueix un guany econòmic o polític i pot causar danys públics.

² Hein DE HAAS: *How Migration Really Works*, New York, Basic Books, 2023.

³ Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS). *Calidad de la democracia (III)*. Estudio nº 3497, Madrid, CIS, 2025. Disponible a: <https://www.cis.es/documents/d/cis/es3497mar-pdf>

⁴ Claire WARDLE i Hossein DERAKHSHAN: *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making*, Strasbourg, Council of Europe, 2017. Disponible a: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c> (consulta: 22 de juliol de 2026).

⁵ Comisión Europea contra el Racismo y la Intolerancia (ECRI): *Informe de la ECRI sobre España (quinto ciclo de supervisión)*, Estrasburgo, Consejo de Europa, 2018. Disponible a:

En front aquesta desinformació, autors com Lorenzo Cotino⁶ destaquen la impossibilitat d'actuar des de l'àmbit jurídic, ja que molts fets desinformatius no poden tenir una resposta legal als països democràtics. Per això, l'acció de la població és necessària en àmbits com l'educació o l'alfabetització mediàtica.

Una volta definit el fenomen migratori i què és la desinformació, calia explicar la interrelació entre ambdós termes i com es presenta la desinformació sobre les migracions.

En primer lloc, es pot observar com, encara que la migració és un fenomen molt estès i àmpliament representat als mitjans de comunicació, les *fake news* limiten l'aproximació al fenomen reduint-lo a notícies que simplifiquen el context sense donar una explicació sobre els efectes, les conseqüències o els promotors.

Les xarxes socials abunden en esta dialèctica, oferint una imatge parcial i distorsionada de la migració. Estes construccions simbòliques reforcen la tendència a abordar la migració en un context en el qual predominen narratives negatives, que ja eren comunes en els mitjans de comunicació tradicionals. Al capdavant, són missatges que busquen provocar en la resta d'usuaris respostes vinculades a emocions negatives com la ràbia o el menyspreu, normalitzant d'eixa manera l'agressivitat i els discursos d'odi.

Altres autors com Youssef M. Ouled o Blanca Garcés⁷, denuncien que els mitjans de comunicació no tracten igual les persones migrants del sud global que les d'altres orígens, ja que sovint es reproduïxen discursos deshumanitzadors i estigmatitzants, representant els migrants com víctimes o cossos massificats.

Tanmateix, la memòria històrica ens recorda que el fenomen migratori no és nou. Boira i Varela⁸ contextualitzen migracions massives des d'Europa al segle XIX i les migracions internes espanyoles del segle XX.

<https://rm.coe.int/fifth-report-on-spain-spanish-translation-/16808b56cb> (consulta: 22 de juliol de 2026).

⁶ Lorenzo COTINO HUESO: «Quién, cómo y qué regular (o no regular) frente a la desinformación», *Teoría y Realidad Constitucional*, 49 (2022), pp. 199-238.

⁷ Sara MONTESINOS: «Cobertures migratòries, entre la pornografia del dolor i la incapacitat d'articular una estratègia», *Mèdia.cat*, 10 d'abril de 2024. Disponible a: <https://www.media.cat/2024/04/10/cobertures-migratorias-entre-la-pornografia-del-dolor-i-la-incapacitat-darticular-una-estrategia> (consulta: 22 de juliol de 2026).

⁸ Doris BOIRA i Amarela VARELA: *Navegant... i sense cayuco! La immigració als mitjans de comunicació*, Barcelona, Eudalter, 2006. Disponible a: <http://www.eudalter.org/material/actualitat/immigracio/immigracio.pdf> (consulta: 22 de juliol de 2026)

Caldria fer un esforç des de diversos àmbits, com l'educatiu, per assolir que els jòvens hi tingueren un coneixement d'aquests fets que formen part de la memòria migratòria occidental, fet que els donaria eines per a contextualitzar el fenomen i relativitzar el tractament mediàtic que descriu situacions com l'arribada de 200 migrants a Canàries com a "invasió".

Aquest marc discursiu, presenta unes **conseqüències en la societat** i ha propiciat un augment de l'hostilitat cap als migrants a la societat espanyola. Segons dades recents d'*El País*⁹, ha augmentat la percepció de la població espanyola que considera la migració com un dels principals problemes socials, influïda pels discursos polítics i mediàtics. Aquesta percepció ha legitimat formes de racisme institucional envers els migrants: dificultats d'accés al treball, l'habitatge, a la sanitat, o la presumpció de culpabilitat com reflecteix el funcionament dels Centres d'Internament d'Estrangers (CIE). En aquests centres es priva de llibertat a persones que no han comès cap delictes, simplement pel fet de no tindre papers.

Aquesta realitat, contrastada amb les dades objectives i amb la memòria històrica migratòria del nostre país, posa de manifest la necessitat d'una alfabetització mediàtica crítica i d'un canvi de narrativa que permeta reconèixer les persones migrants com a subjectes de drets i agents actius dins la societat. Així, aquest treball es proposa analitzar com es construeixen aquestes percepcions i contribuir a desmuntar els discursos d'odi des de l'educació i el pensament crític.

6. ANÀLISI

En primer lloc, es va fer una anàlisi de les entrevistes semiestructurades realitzades a diversos experts escollits per la seua rellevància i diversitat: membres del món acadèmic, associatiu i periodístic, així com una persona migrant i activista. Les persones entrevistades van ser:

- Marc Ferri, professor de secundària i especialista en immigració i drets humans, antic coordinador d'una aula didàctica sobre migracions.
- En relació al periodisme i els mitjans de comunicació s'ha entrevistat a Miquel Ramos, periodista especialitzat en discursos i delictes d'odi, i a Celia Serrano, periodista i Tècnica de comunicació en *Médicos del Mundo* a València. A més, és activista pels drets de les dones migrants, participant i formant part de molts moviments socials de suport i defensa dels drets dels migrants.

⁹ Junquera: «Tres de cada cuatro españoles vinculan la inmigración con conceptos negativos...».

- Finalment, s'ha entrevistat a Susana Huarachi, activista de l'Associació AIPHYC (*Asociación Intercultural de Profesionales del Hogar y los Cuidados*) que a més ha experimentat com és migrar a Espanya. Aquest testimoni ha estat fonamental per entendre, els processos administratius que han d'afrontar les persones migrants i l'opinió social, burocràtica i de mitjans de comunicació que hi reben.

L'anàlisi va permetre abordar de manera directa els objectius secundaris 1 i 2 del projecte. Les seues aportacions proporcionaren evidències empíriques sobre com es construeix la desinformació mediàtica i quines són les seues repercussions socials, coincidint amb la hipòtesi inicial que aquesta desinformació afavoreix una visió negativa de la migració.

Aquestes entrevistes i l'anàlisi completa es poden consultar en el projecte DIFAMA¹⁰. De manera resumida, ja que aquesta comunicació es vol centrar en el cas d'estudi, es va detectar algunes idees que apareixen de manera constant: la desinformació està molt present en la societat i els mitjans de comunicació funcionen moltes voltes sota els interessos dels seus propietaris i les pressions de l'entorn.

Un altre aspecte és destacar que només decidint quina informació es selecciona i de quines fonts s'extrau ja es mostra que no existeix una imparcialitat. Aquesta idea es confirma alhora de presentar el fenomen de la immigració als mitjans de comunicació, on es produeix un missatge que distorsiona la realitat de les migracions i que tendeix a donar una visió molt deshumanitzada dels migrants: se'ls presenta com una amenaça, com un fenomen sense massa context ni massa explicació, amb una visió alarmista.

D'altra banda, cal afegir ara la generació de notícies falses que amplifiquen aquest missatge, expandida amb l'eliminació de barreres i controls per part de plataformes com *Twitter* (ara *X*) i altres xarxes, on els fabricants de *fake news* tenen via lliure per difondre el seu missatge.

A més, els entrevistats defensaren que la desinformació té un impacte negatiu sobre la població migrant, influint en l'aprovació de decisions polítiques que redueixen cada cop més els drets de les persones migrants.

Atenent a l'opinió dels entrevistats, es pot arribar a la conclusió que les falses creences, esperonades per campanyes de desinformació, sobre ajudes econòmiques o falta d'integració

¹⁰ Irene SÁEZ i Silvia TATAY: Impacte de la desinformació mediàtica en la visió de la migració a Espanya. Premis Sapiència, València, 2025. Disponible a: <<https://drive.google.com/file/d/16n3l9VDtFteZ5qfCaPEU9tm2GzjKSmmX/view>> (consulta: 22 de juliol de 2026).

reforcen el rebuig social, on alguns sectors polítics promouen estos discursos sense conseqüències, la qual cosa contribuïx a la normalització del racisme i l'exclusió. Això es tradueix en barreres institucionals i discriminació en l'accés a drets bàsics. Moltes persones migrants troben traves en serveis socials i institucions governamentals, fins i tot quan tenen dret a uns certs recursos. Finalment, els discursos d'odi arriben a les famílies i es transmeten als joves, perpetuant la discriminació en col·legis i veïnats.

Per tal de valorar si el tractament mediàtic sobre la migració confirma un enfocament esbiaixat o alarmista —com assenyalen la bibliografia revisada i les entrevistes amb persones expertes— també es va dur a terme l'anàlisi crítica de quatre notícies de mitjans generalistes espanyols, així com el contingut difós a través d'una popular xarxa social. Les conclusions i l'anàlisi es poden consultar al projecte DIFAMA¹¹.

En relació als objectius específics 3.1.3 i 3.1.4, —relatius a la percepció juvenil de la immigració i l'impacte de la desinformació—, es va dur a terme un **cas d'estudi pilot** fonamentat en la realització de dues enquestes a l'alumnat de 3r i 4t de l'ESO i de 1r i 2n de Batxillerat de l'IES Francesc Ferrer i Guàrdia.

En primer lloc, una enquesta exploratòria tenia com objectiu obtindre una visió general dels coneixements i percepcions de l'alumnat sobre migracions prèvies a l'experimentació. Més tard, una segona enquesta va ser dissenyada per a comprovar si es podia condicionar aquests coneixements i percepcions previs amb la realització d'un experiment de desinformació. La mostra va estar formada per 25 alumnes que van participar de manera anònima (per garantir la confidencialitat i fomentar la sinceritat), el 52% dels quals han sigut homes i l'altre 48% dones, tots d'entre 15 i 18 anys.

A l'enquesta inicial, en primer lloc, se'ls preguntava la nacionalitat per a identificar el seu origen. Només una persona enquestada no tenia nacionalitat espanyola. En relació amb el lloc de naixement dels progenitors, cinc pares i tres mares havien nascut fora de l'Estat espanyol.

Amb la pregunta “On t'informes habitualment sobre temes d'actualitat?”, s'avaluaven les principals fonts d'informació dels joves. Els resultats obtinguts mostraren que:

- El **80%** de l'alumnat s'informa a través de **xarxes socials**,
- El **68%** declara fer-ho a través de **les amistats**,

¹¹ Ibid.

- El **64%** consumeix **televisió**,
- I només una **minoria significativa** recorre a fonts contrastades com la **premsa digital o escrita**.

Aquest patró de consum informatiu evidencia una preferència clara per canals on la **verificació i el control de qualitat periodística són mínims**, fet que pot afavorir la circulació de missatges esbiaixats o directament falsos.

Amb l'objectiu d'identificar les principals fonts d'informació entre el jovent i analitzar el seu coneixement i percepció sobre la immigració, es va preguntar quina és la xarxa social que utilitzen més habitualment. Els resultats mostren una clara predominança d'**Instagram (44%)** i **TikTok (40%)**, seguides d'un **12%** que fa servir ambdues plataformes indistintament i un residual **4%** que utilitza **WhatsApp** com a font d'informació.

Per tal d'explorar el grau de coneixement sobre el fenomen migratori, es va plantejar la pregunta: "Per què penses que emigren les persones?". Tot i la diversitat de respostes, hi ha un consens clar: els joves identifiquen la migració com una conseqüència de la cerca d'una vida millor, ja siga per motius laborals, econòmics, socials, polítics o ambientals.

En relació amb l'origen geogràfic percebut dels immigrants, **16** persones indiquen **Àfrica**, concretament **2** apunten al **Marroc**; **11** mencionen **Amèrica del Sud** i només **1** o **2** respostes fan referència a **Àsia** o **Europa de l'Est**.

Quina opinió tens sobre la immigració?
25 respostes

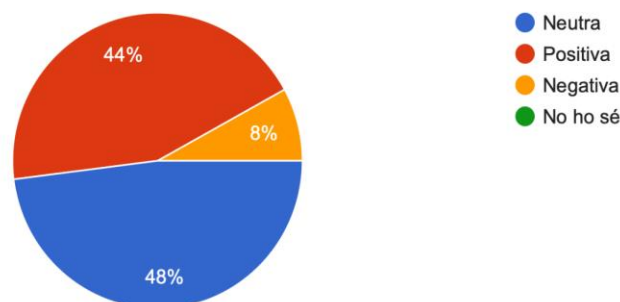

Figura 1. Opinió inicial sobre la migració

Per finalitzar amb la secció de la immigració es va voler saber la seua opinió i quina visió tenien els joves cap a aquest fenomen.

Com es pot observar a la gràfica anterior, pel que fa a l'actitud cap a la immigració, un **48%** declara tenir una **opinió neutra**, mentre que un **44%** mostra una **visió positiva**. Només un **8%** expressa una **opinió negativa**. Quan se'ls demana si estan d'acord amb l'afirmació "la migració és un fenomen natural i positiu per al país receptor", la pràctica totalitat dels enquestats s'hi mostren parcialment o totalment d'acord.

Respecte al paper dels mitjans de comunicació, un **64%** considera que ofereixen una **imatge negativa** de la immigració, un **32%** en percep una **imatge neutra**, i només un **4%** opina que és **positiva**.

A més, el **84%** dels joves afirmen haver-se trobat amb **informació falsa** sobre aquest tema. Davant aquesta situació, les seues reaccions són diverses:

- **11 persones** (44%) declaren que busquen informació addicional,
- **6 persones** (24%) en parlen amb altres persones, com per exemple el professor d'Història, fet que evidencia la importància del paper docent en l'alfabetització mediàtica,
- **8 persones** (32%) no prenen cap acció concreta.

Pel que fa a l'existència de la desinformació, de manera unànime, el **100%** dels enquestats reconeixen que la **desinformació existeix actualment**. Quant als seus responsables, els més assenyalats són els **polítics**, seguits de **les xarxes socials**.

A banda, els 25 enquestats i enquestades pensen que la desinformació té un impacte en la visió cap als immigrants, i que este impacte és negatiu.

Per finalitzar, s'ha volgut conèixer els diferents conceptes que ells i elles associen amb la immigració. Dels que hi havia per a triar els que consideraren són els següents:

- **atur:** 2 enquestats (8%)
- **inseguretat:** 4 enquestats (16%)
- **sobrecàrrega de recursos i serveis públics:** 4 enquestats (16%)
- **pèrdua d'identitat cultural:** 5 enquestats (20%)
- **tolerància:** 7 enquestats (28%)

- **criminalitat:** 8 enquestats (32%)
- **conflictivitat social:** 14 enquestats (56%)
- **progrés econòmic:** 18 enquestats (72%)
- **creixement demogràfic:** 19 enquestats (76%)
- **diversitat cultural:** 22 enquestats (88%)

Com s'ha indicat a la metodologia, es va demanar a l'alumnat consumir les següents peces informatives sobre migracions durant una setmana. Finalment, divendres, després d'haver visualitzat les notícies, l'alumnat participant havia de realitzar **una segona enquesta final** per a comprovar si aquestes notícies havien canviat la seua percepció

D'entrada, es va preguntar “Penses que els mitjans de comunicació han representat de forma justa a les persones migrants?” on el **88%** han declarat que no els ha semblat que els tractaren de forma justa, mentres que el **12%** sí que ho pensava.

A la següent pregunta s'ha volgut saber altra vegada les idees que venen a la ment dels joves quan pensen en la migració, les més repetides han estat:

- **Delinqüència** (4 vegades)
- **Treball** (4 vegades)
- **Inseguretat** (4 vegades)
- **Diversitat** (3 vegades)
- **Ocupació** (3 vegades)

Pel que fa al tema de les deportacions, s'ha preguntat si aquestes serveixen per a controlar el “problema migratori”, on el **64%** han dit que no consideren que solucione el problema, mentres que el **36%** consideren que ho solucionaria en part.

Després, hem volgut abordar el tema social on s'ha preguntat:

La migració provoca que els barris d'Espanya siguin més insegurs
25 respuestas

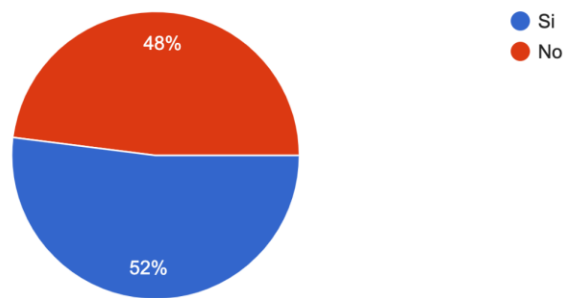

Figura 2. Associació entre migració i inseguretat.

Existeix una clara polarització entre els que identifiquen inseguretat amb immigració i els que no. Aquesta es comença a difuminar quan preguntem sobre les possibilitats d'integració dels migrants, ja que dos terços consideren que en tenen suficients. El percentatge s'amplia al majoritari 80% que considera que totes les persones han de tindre accés als serveis públics bàsics, fins i tot si són migrants en situació administrativa irregular.

En relació a la percepció d'existència de crisi migratòria, un 40% pensa que existeix una crisi, front un 32% que no, mentre que un 28% no s'acaba de definir.

Per concloure, s'ha qüestionat a quines conclusions arriben després de veure les notícies proporcionades. S'ha agrupat les respostes per idees més repetides, les quals mostrem a continuació. Les respostes les hem agrupades en aquests blocs:

- Respostes que donen una visió negativa de la migració i per tant consideren que la informació rebuda és prou fidel amb la realitat dels fets.
- Un altre grup percep que les notícies responen a campanyes polítiques alimentades per la dreta per a desinformar i criminalitzar als migrants.
- Respostes que s'han centrat en valorar els aspectes formals de les notícies, detectant un tractament discriminatori cap als migrants.
- Detecció o percepció que les notícies vistes a través de les xarxes socials són falses front les dels diaris que es consideren verídiques per estar publicades en mitjans de prestigi.

Arran d'això s'ha preguntat per la seua consideració sobre la veracitat de les notícies, on la majoria (**76%**) percep que no són verídiques front només un **24%**. Aquest resultat coincideix

amb el 76% que afirma haver contrastat les informacions que han rebut amb altres mitjans de comunicació.

Aquesta dada és clara perquè contrasta amb la diagnosi establerta per diverses publicacions acadèmiques i els experts. Es pot afirmar que seria, per tant, una dada sorprenent, la qual podria veure's condicionada pel disseny de l'experiment.

En les respostes indiquen que han utilitzat aquests mitjans per a contrasta la informació:

- **Notícies i diaris** (31,6%)
- **Xarxes socials** com TikTok i X (15,8%)
- **Família i converses amb els pares.** (21%)
- **Internet en general** (Google, vídeos, cercadors). (26,3%)
- **ChatGPT** (15,8%)

7. RESULTATS

Gràcies a l'anàlisi de les entrevistes s'ha pogut assolir els objectius secundaris 1, 2, 3 i 5.

D'entrada, s'ha determinat el funcionament dels mitjans de comunicació en relació amb la desinformació i les *fake news*, i com es vincula amb el fenomen migratori (objectiu secundari 1).

La desinformació està present als mitjans de comunicació tant pels propis interessos dels emissors, la manca d'imparcialitat i les campanyes organitzades per grups de pressió. En el cas de les migracions, aquesta desinformació es transforma en discursos distorsionadors que deshumanitzen els migrants, presentant la informació sense contextualització, amb una visió alarmista.

Aquesta visió es veu agreujada amb la difusió de notícies falses que alimenten estereotips i una visió esbiaixada i negativa envers els migrants.

Les falses creences, esperonades per campanyes de desinformació, reforcen el rebuig social. Tot això es tradueix en barreres institucionals i discriminació en l'accés a drets bàsics per a les persones migrants.

Els discursos d'odi arriben també a les famílies i es transmeten als joves, majoritàriament a través de les xarxes socials.

D'aquesta manera s'ha aconseguit explicar quin impacte té aquesta desinformació cap als migrants (objectiu secundari 2) i com arriba als joves espanyols (objectiu secundari 3).

A més, ha ajudat a trobar eines que ajuden a desmuntar eixa desinformació (objectiu secundari 5). Aquestes consisteixen a fomentar des de l'educació una alfabetització mediàtica que ensenye la ciutadania com contrastar les fonts, ampliar la informació per a contextualitzar i detectar així els bulos.

Finalment, aquest anàlisi confirma la hipòtesi plantejada en aquesta investigació: els mitjans de comunicació i les xarxes socials contribueixen significativament a generar una percepció negativa sobre la immigració, especialment entre el públic jove.

Després de l'anàlisi de les **notícies** s'ha observat com aquest tipus de cobertura mediàtica contribueix a consolidar el que Lippmann¹² o Noelle-Neumann¹³ definirien com a “opinió publicada”. Així doncs, l'anàlisi d'aquest cas valida parcialment la hipòtesi del treball i reflecteix l'efecte multiplicador de la desinformació institucional en la percepció col·lectiva sobre les persones migrants.

Aquest fenomen s'agreuja per la proliferació de **bombolles informatives** i **caixes de ressonància** digitals, on molts usuaris només consumeixen continguts que confirmen les seues idees prèvies. En aquest context, la diversitat d'enfocaments queda silenciada, les veus crítiques es dilueixen i la desinformació es propaga amb una facilitat alarmant.

A més, evidencia com l'entorn digital facilita la difusió ràpida de discursos simplificats i polaritzats, especialment quan es tracta de temes complexos com la migració. La desinformació generada en xarxes socials reforça prejudicis existents i té un impacte directe en la percepció

¹²Walter LIPPMANN: La opinión pública, Madrid, Cuadernos de Langre, 2003 (ed. orig. 1922).

¹³Elisabeth NOELLE-NEUMANN: La espiral del silencio. Opinión pública: nuestra piel social, Barcelona, Ediciones Paidós, 1995 (ed. orig. 1977).

social, especialment entre els joves, tal com indiquen els objectius secundaris 1 i 2 d'aquest treball.

Tal com adverteix el filòsof Byung-Chul Han¹⁴, l'excés d'informació atrofia el pensament i la capacitat de distingir allò essencial del que no ho és.

Per això, seria recomanable fomentar **l'alfabetització mediàtica i el pensament crític**, especialment entre els joves, per tal d'afavorir un consum responsable de la informació, trencar amb discursos simplificadors i contribuir a la construcció d'una societat més inclusiva i plural.

El **cas d'estudi** ha tingut com objectiu experimentar si la hipòtesi confirmada amb la bibliografia i l'anàlisi de notícies i les entrevistes es podia certificar en l'alumnat del nostre centre.

Els resultats obtinguts a través de l'anàlisi de les enquestes inicials mostren que l'alumnat adolescent del nostre centre presenta, en general, una actitud oberta cap a la immigració, però també reflecteixen la persistència de certs estereotips i percepcions negatives.

Així, es constata que les **xarxes socials són la principal font d'informació** per a la majoria, tot i ser espais on la desinformació circula amb facilitat.

Per contra, en l'anàlisi de la segona enquesta, s'ha observat que els participants tenen una visió crítica sobre com es tracta la immigració als mitjans de comunicació. Molts consideren que la informació està manipulada o exagerada, i que sovint es transmet una imatge negativa, xenòfoba i racista de les persones migrants.

Pel que fa a la verificació de la informació, molts alumnes afirmen consultar diverses fonts com xarxes socials, Google, familiars, professors o eines com ChatGPT.

D'aquesta anàlisi, si bé no s'ha confirmat plenament la hipòtesi central del projecte, sí que hi ha aspectes d'aquesta que les dades reforcen: **el tractament informatiu present en mitjans i xarxes socials pot afavorir una percepció negativa de la immigració entre els joves**. A més, evidencien **la necessitat d'impulsar eines educatives i socials que fomenten l'esperit crític, la reflexió i el contrast de fonts**, amb l'objectiu de contrarestar els efectes de la desinformació i afavorir una convivència més informada, justa i inclusiva.

¹⁴Byung-Chul HAN: En el enjambre, Barcelona, Herder Editorial, 2018.

8. CONCLUSIÓ

La investigació ha confirmat a nivell teòric la hipòtesi plantejada tant amb l'anàlisi bibliogràfica, com amb les entrevistes a persones expertes i l'anàlisi dels mitjans de comunicació. Tanmateix, el cas d'estudi pilot dut a terme al nostre centre no ha permès confirmar la hipòtesi ja que els resultats contradiuen en part allò que diu el camp teòric.

Les limitacions de la mostra triada per a fer l'estudi podria ser un dels motius pels quals no s'ha pogut certificar la hipòtesi amb alumnat en edat escolar. Tanmateix, les estadístiques sí mostren com la gent es veu influenciada per la desinformació, aspecte que no es pot afirmar a partir de les respostes dels nostres companys enquestats. Per tant, caldria fer un estudi en profunditat per observar, com afirmen les produccions acadèmiques, a qui i com arriba la desinformació.

Tot i això, com s'ha explicat a les limitacions d'aquest estudi, un repte que queda per assolir o per tractar en altres investigacions és unir clarament la desinformació amb la percepció negativa cap als migrants. És a dir, estudiar si realment el biaix que hi ha i que genera aquesta estigmatització és únicament induït per la desinformació, el bombardeig informatiu que tenim i els bulos o si hi ha altres aspectes que participen: racisme, condicions de classe social, situació personal, falta d'esperit crític...

A criteri nostre, gràcies a realitzar aquest treball en un entorn educatiu hem contribuït a establir mecanismes en el nostre IES per a la superació de les barreres d'exclusió existents i a promoure societats més inclusives, en les quals totes les persones, amb independència de la seua procedència, puguin participar activament i desenvolupar-se en condicions d'igualtat.

Per concloure, opinem que aquests treballs de recerca són essencials, necessaris i han de ser ampliat perquè, a l'igual que en èpoques passades es varen donar situacions on la desinformació va portar les societats a situacions límits, hui dia existeix una tendència per part dels governs d'alguns països a fomentar aquesta desinformació per activar polítiques discriminatòries contra la població migrant.